

AKRANLARI TARAFINDAN KABUL GÖREN VE GÖRMİYEN İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN İLİŞKİLERİNE YÖNELİK ALGILARININ İNCELENMESİ¹

Aslı UZ BAŞ* Diğdem Müge SİYEZ*

Öz

Bu çalışmanın amacı, akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algılarının incelenmesidir. Araştırmaya İzmir ilinde ilköğretim okullarına devam eden 270 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan 270 öğrenciye ilk olarak sosyometri tekniği uygulanmış ve sosyometri testi sonuçlarına göre kabul gören ve görmeyen öğrenciler belirlenmiştir. Ardından yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, akranları tarafından kabul gören (22 öğrenci) ve görmeyen (22 öğrenci) toplam 44 öğrenci ile görüşülmüştür. Elde edilen bilgiler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda akranları tarafından kabul gören ve görmeyen öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar, benzer şekilde kategorileştirilmekle birlikte, bazı görüşme sorularına verdikleri yanıtlar arasında nicelik ve nitelik açısından farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerin, kabul görmeyen öğrencilere göre arkadaş ilişkilerini başlatmak ve sürdürmek ile çatışma çözümü alanında sosyal açıdan daha yeterli yanıtlar verdikleri görülmüştür. Araştırma bulguları, akran kabulü ve akran ilişkileri literatürü ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Akran ilişkileri, akran kabulü, ilköğretim öğrencileri.

Abstract

The aim of this study is to investigate of peer-accepted and non-accepted elementary school students' perceptions about peer relations in grades 4 and 5. Participants were 270 elementary school students in İzmir. First of all participants were applied sociometric technique and they were categorized as accepted and non-accepted in terms of sociometric test total scores. Subsequently the researchers interviewed with totally 44 students who were categorized as accepted (22) and non-accepted (22) by using an structured interview technique. A content analysis was used during the data analysis. The results indicated that despite accepted and non accepted students' perceptions about peer relations were similar in terms of categories, some of the answers were differentiated in terms of the quantity and the quality of the contents. Results showed that students who were accepted by their peers tend to demonstrate more competent behaviors in starting and maintaining friendships and conflict solution, than students who were non-accepted by their peers. The results were discussed in the light of peer relations and peer acceptance literature.

Keywords: Peer relations, peer acceptance, elementary students

¹ Bu makale XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma adresi: * Öğr. Gör. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., asli.uzbas@deu.edu.tr

İlköğretim çağı, akran ilişkilerinin çocuğun yaşamında kritik bir öneme sahip olduğu yıllardır. İlköğretimin ilk yıllarından itibaren arkadaş beğenisi önem kazanmaya başlamakta, 9 – 10 yaşından itibaren bu beğeni güçlü bir ihtiyaca dönüşmektedir (Kılıççı, 1989). Akran ilişkileri, çocukların kişilik gelişimleri üzerinde birçok olumlu etkiye sahiptir. Çocuklar kurdukları ilişkiler içerisinde kendileri ile ilgili geribildirim almakta ve böylelikle kendilerine yönelik algıları etkilenmektedir. Bunun yanında çocuklar, atılganlık, çatışma çözümü, saygı kazanma yolları ve öfkeyi kontrol etme gibi birçok beceriyi akranlarıyla kurdukları ilişkiler aracılığıyla öğrenmektedir. Sosyal beceriler de özellikle bu güç eşitliğine dayalı ilişkiler içerisinde öğrenilmektedir (Alpa-Bilbay, 1999).

Akran ilişkilerinin, çocukların gelişimleri üzerinde uzun dönemli etkileri olduğu çeşitli araştırmalarda bildirilmektedir. Akran gruplarında gözlenen sosyal uyum, yetişkinlikte gösterilen uyumun, hatta gelecekteki ruh sağlığı ve duygusal problemlerin yordayıcısı olmaktadır (Rogers ve Ross, 1986). Benzer şekilde, Walker ve McConnell (1995), okul hayatlarında sosyal açıdan yetersiz olan çocukların, ileride yaşanabilecek antisosyal davranış, saldırganlık, okul uyumsuzluğu ve akademik başarı problemleri gibi birtakım olumsuz sonuçlara dair risk taşıdığını belirtmektedir. Bunun yanında çocukların akran ilişkileri akademik başarıları ile bağlantılıdır. Bunun en önemli nedeni, yeterli sosyal etkileşim için gerekli olan becerilerin birçoğunun (akranlarıyla geçinmek, tartışmalara katılmak vb.) aynı zamanda akademik gelişim için de gerekli olmasıdır (Campbell ve Spersitein, 1994).

Çocukluk Döneminde Akran İlişkilerinin Değerlendirilmesi

Çocukların akran ilişkilerinin değerlendirilmesine yönelik başlıca üç yaklaşım olduğu görülmektedir. Bunlar akran sosyometrik ölçümleri, öğretmen ve ebeveyn değerlendirmeleri ve davranışsal gözlemlerdir. Çocukların akran ilişkilerini değerlendirmede bilgi kaynağı olarak akranlar tercih edildiğinde, değerlendirmeler çoğunlukla sosyometri tekniği aracılığıyla yapılmaktadır. Çocukların akran ilişkilerini değerlendirmede sosyometrik teknikleri kullanmanın çok uzun bir tarihi vardır (Newcomb, Bukowski ve Pattee, 1993). Sosyometrik tekniklere dayalı araştırmalar Jacob Moreno'nun çalışmasını temel almaktadır (Gifford-Smith ve Brownel, 2003). Sosyometrik teknikler, kısaca belli bir grubun üyeleri arasındaki kişilerarası çekim ölçekleri olarak tanımlanmaktadır (Hymel, 1983).

En sık olarak kullanılan sosyometrik değerlendirme tekniği ise akran isimlendirme/aday göstermelerine dayalı tekniktir. Bu teknikte, bir sınıftaki

çocuklardan, verilen belli bir kritere göre bir ya da daha çok sınıf arkadaşını seçmesi istenmektedir. Çocukların sosyometrik statüleri, verilen kritere göre aldıkları isimlendirme sayıları üzerine temellenmektedir (Gresham ve Stuart, 1992). Sosyometrik statüler genellikle popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışmalı ve ortalama olarak sınıflandırılmaktadır.

Çocukların sosyometrik statüleri ve farklı sosyometrik statüde bulunan çocukların özellikleri ile ilgili literatürde çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Crick ve Ladd (1993), 3. ve 5. sınıf düzeyinden seçtiği çocukların akran yaşantılarını algılayış biçimlerini, yaptıkları yüklemeleri, yalnızlık ve sosyal kaçınma düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonuçları, çocukların algılarının akran statülerine bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymuştur. Reddedilen çocukların, diğer akranlarıyla kıyaslandığında yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, ilişkileri ile ilgili başarısızlıkları dışsal faktörlere yükleme eğiliminde oldukları bulunmuştur.

Sosyometrik statülerle ilgili bazı çalışmalarda ise statülerin kendi içerisinde alt gruplara ayrılarak incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalardan birini yürüten Rabiner, Keane ve MacKinnon-Lewis (1993), farklı sosyometrik statülerdeki 4. ve 5. sınıf düzeyindeki çocukların, benzer ve benzer olmayan akranlarına ilişkin inançlarını değerlendirdikleri çalışmalarında, saldırgan olmayan-reddedilen çocukların, kendilerini ortalama statüdeki akranlarına göre akranları hakkında daha az olumlu inançlara sahip olarak algıladıklarını bulmuştur. Benzer bir diğer çalışma, Verschueren ve Alfons Marcoen (2002) tarafından ilköğretim 3. ve 4. sınıf düzeyinde yürütülmüş ve yukarıda belirtilen araştırma bulgularına benzer sonuçlar ortaya konmuştur. Araştırmada saldırgan olan-reddedilen ve saldırgan olmayan-reddedilen çocukların kendilerini ve ebeveynleri ile olan ilişkilerini algılayış biçimleri incelenmiştir. Sonuçlar, saldırgan olmayan-reddedilen çocukların kendilerini tüm benlik kavramı boyutlarında, en düşük olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuştur. Bu çocuklar, daha popüler olan çocuklarla kıyaslandığında, kendilerini okulda daha az yeterli ve fiziksel olarak daha az çekici olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca benlik saygısı düzeyleri de, popüler olan çocuklara göre daha düşük bulunmuştur. Saldırgan olan-reddedilen çocuklar ise, benlik saygısı alanında akranlarından daha düşük puan almamışlardır. Araştırma sonuçları, yalnızca reddedilen, saldırgan olmayan çocukların, bir birey olarak yetersizlik ve değersizlik algısı geliştirmek açısından risk altında oldukları görüşünü desteklemiştir.

Hopp (2004), çocukluk döneminde akranları tarafından reddedilme yaşantılarının yetişkinlik dönemindeki etkilerini araştırdığı nitel bir çalışma

yapmıştır. Sonuçlar, akran reddi yaşantılarının, araştırma kapsamına giren tüm yetişkin katılımcılar için acı veren yaşantılar olarak algılandığını ve bu yaşantıların etkilerinin güçlü ve kalıcı olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, tüm katılımcıların, arkadaşlık kurmak ve sürdürmekle ilgili güçlükleri olduğu, yetişkinlik döneminde ilişkilerinde yalnızlık ve dışlanma duyguları yaşadıklarını, akranları, oğretmenleri ve çevrelerindeki diğer kişiler tarafından zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur.

Türkiye’de akran ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmaların, özellikle de akran kabulüne odaklanan çalışmaların yurt dışında yapılan çalışmalarla kıyaslandığında nispeten az sayıda olduğu söylenebilir. Özellikle son yıllarda akran ilişkileri ile ilgili çalışmaların sosyal beceri eğitimi ve saldırganlık, akran zorbalığı olmak üzere başlıca iki alanda yoğunlaştığı söylenebilir. Diğer taraftan akran kabulü ve sosyometrik statülerle ilgili yapılan çalışmaların ise yurt dışında elde edilen bulgularla paralellik gösterdiği söylenebilir. Tarhan (1996), ilköğretim ikinci kademe düzeyinde, sosyometrik statü, cinsiyet, akademik başarı, okul türü ve sınıf düzeyi ile yalnızlık düzeyi arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, sosyometrik statünün, yalnızlık düzeyi üzerinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuçlar, yalnızlık düzeyi en yüksek olan çocukların reddedilen çocuklar olduğunu ortaya koymuştur. Kaya ve Siyez (2008), ilköğretim okulu oğrencilerinin algılanan yaşam doyumlarının sosyometrik statülerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Sonuçlar, popüler oğrencilerin yaşam doyum düzeylerinin, reddedilen ve ihmal edilen akranlarına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Genel olarak değerlendirildiğine, yapılan araştırmaların çoğunlukla popüler ve reddedilen çocuklar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Popüler ocuklar, akranları tarafından kabul gören ve hoşlanılan, diğerlerinin oynamayı istediği, arkadaş olmayı tercih ettiği çocuklardır (Bullock, 1998). Reddedilen ocuklar ise akranlarının çoğu tarafından kabul görmeyen çocuklardır ve uzun dönemde ciddi uyum güçlükleriyle karşılaşmak bakımından en fazla risk taşıyan gruptur (Alpa-Bilbay, 1999). Reddedilme ile saldırganlık ve düşmanca tutumlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır (Gifford-Smith ve Brownel, 2003). Erken dönemde reddedilme yaşantıları, çocukların ileriki dönemde sosyal etkileşimlerinde başa çıkma becerilerinin azalmasına neden olabilmektedir (Butler, Doherty ve Potter, 2007). Dolayısıyla reddedilen çocuklar, sosyal beceri eğitimi ve nleme çalışmalarının özellikle yönlendirilmesi gereken çocuklar olarak dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, çocukların akran ilişkileri onların algıları esas alınarak değerlendirilmiştir. Çocukların akran ilişkilerine dair inançları, onların sosyal

dünyayla kurdukları ilişkilerde bir filtre işlevine sahiptir. İnançlar, çocukların akran etkileşimleri esnasında çocuğun sosyal bilgiyi izleme süreçlerine rehberlik etmektedir. Böylelikle çocuklar akran ilişkilerini nasıl anlayıp nasıl tepkide bulunacaklarına karar vermektedirler (Rubin, 2007). Bu çalışma, ilköğretim çağındaki çocukların akran ilişkilerine yönelik algılarını, akran kabulü düzeylerine göre incelemeyi amaçlamaktadır. Konu ile ilgili özellikle yurt dışında yapılan benzer çalışmalar bulunmakla birlikte, gerek bu çalışmaların genellikle kendini anlatma ölçekleri ile elde edilen bilgilere dayanması, gerekse Türkiye’de konu ile ilgili çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulduğunda, araştırmadan elde edilen bulguların akran kabulü ve akran ilişkileri alanına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir. Çocukların erken yaşlarda akranlarıyla kurdukları ilişkiler ve akranları tarafından kabul görme durumu onların akademik, kişisel ve sosyal gelişimleri üzerinde kısa ve uzun vadede anlamlı etkilere sahip olabilmektedir. Bu çalışmada da çocukların arkadaşlık ilişkilerine yönelik algıları değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada esas olarak, “Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri akran ilişkilerini nasıl algılamaktadırlar?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu problem cümlesine bağlı olarak araştırmanın alt problemleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri arkadaşlığı başlatmak becerilerini nasıl algılamaktadırlar?
2. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri arkadaşlığı sürdürme becerilerini nasıl algılamaktadırlar?
3. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri çatışma çözme becerilerini nasıl algılamaktadırlar?
4. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri arkadaşlığı bitirme nedenlerini nasıl algılamaktadırlar?
5. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri iyi bir arkadaşın özelliklerini nasıl algılamaktadırlar?
6. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri arkadaşlarınca kabul gören akran özelliklerini nasıl algılamaktadırlar?
7. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencileri arkadaşlarınca kabul görmeyen akran özelliklerini nasıl algılamaktadırlar?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu araştırma betimsel modele dayalı bir araştırmadır. Araştırma iki aşamalı olup, araştırmanın ilk aşamasının çalışma grubu, İzmir ili metropol ilçelerinde bulunan iki farklı ilköğretim okulunun 4. ve 5. sınıf düzeyindeki sekiz sınıfta öğrenim gören 270 öğrenciden (139 kız, 131 erkek) oluşmaktadır. Okulların seçiminde, sosyo-ekonomik düzey ölçüt olarak alınmıştır. Çalışma grubu, okulların içinde bulunduğu çevre dikkate alınarak, düşük sosyo-ekonomik çevrelerde bulunan okullardan basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Okulların seçiminde düşük sosyo-ekonomik çevrenin tercih edilmesinin gerekçesi, bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin sosyal beceri noksanlığı açısından risk altında olarak değerlendirilmeleridir. Araştırmanın ikinci aşaması, nitel araştırma yöntemlerine göre yürütülmüştür ve çalışma grubunu birinci aşama sonucunda belirlenen 22'si akranlarınca kabul gören, 22'si akranlarınca kabul görmeyen 44 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Sosyometri testi: Araştırmanın birinci aşamasında sınıf ortamında akranlarınca kabul gören ve görmeyen öğrencileri belirlemek amacıyla sosyometri testi uygulanmıştır. Bunun için öğrencilere birlikte oyun oynamaktan en çok hoşlandıkları (kabul) ve birlikte oynamaktan en az hoşlandıkları (red) üç sınıf arkadaşlarının isimlerini tercih sırasına göre yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin kabul tercihleri önem sırasına göre +3, +2 ve +1 olarak, red tercihleri ise -3, -2 ve -1 olarak puanlanmıştır. Akranlarınca kabul gören ve görmeyen öğrencileri belirlemek için öğrencilerin sosyometri testinden aldıkları toplam puanlar yüksekten düşüğe doğru sıralanmıştır. Kabul ve red puanlarının toplanmasından elde edilen tek bir toplam puana dayalı sosyometri testi değerlendirme işlemi, farklı çalışmalarda da kullanılmıştır (Hatipoğlu-Sümer, 1999). Öğrencilerin sosyometri testinden aldıkları ortalama puan -0.38 olarak bulunurken, puanların dağılımı -75 ile +32 arasında değişmiştir. Araştırmacılarca, puanların dağılımı göz önünde bulundurularak ve her sınıftan yaklaşık olarak benzer sayıda öğrencinin araştırmanın ikinci aşamasındaki çalışma grubunda yer alması düşünülerek, sınıf ortalama puan sıralamasının en üstünden ve en altından araştırmanın ikinci aşamasındaki çalışma grubunu oluşturacak sayıda öğrenci seçilmiş, bu öğrenciler sırasıyla kabul gören ve kabul görmeyen öğrenciler olarak gruplandırılmıştır. Yapılan bu gruplandırma sonucunda, 22 öğrenci (12 kız, 10 erkek) akranlarınca kabul gören, 22 öğrenci (4 kız, 18 erkek) ise kabul görmeyen öğrenciler olarak belirlenmiştir.

Yapılandırılmış Görüşme: Araştırmanın ikinci aşamasında yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Akranları tarafından kabul gördüğü belirlenen 22 öğrenci ile kabul görmediği belirlenen 22 öğrenci olmak üzere toplam 44 öğrenci ile yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bu yolla akranları tarafından farklı düzeylerde kabul gören ve görmeyen öğrencilerin akran ilişkilerine yönelik algılarının derinlemesine anlaşılması amaçlanmıştır. Yapılandırılmış görüşme formu 7 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Soruların hazırlanmasında çocukların sosyal becerileri ve akran ilişkileri ile ilgili literatürden yararlanılmıştır (Akkök, 1999; Campbell ve Spersitein, 1994). Görüşmenin ilk dört sorusuyla, öğrencilerin arkadaşlıkları başlatmak, sürdürmek, sonlandırmak, çatışmalarını çözmek konusundaki görüşleri, son üç sorusuyla ise onlara göre iyi bir arkadaşın sahip olması gereken özellikler ile arkadaşlarınca kabul gören ve görmeyen çocukların özellikleri konusundaki görüşleri incelenmiştir. Görüşmeler, araştırmacılar ve “Görüşme İlke ve Teknikleri” konusunda ders almış bir danışman adayı tarafından bireysel olarak yapılmıştır.

Görüşme tekniğinin geçerlik çalışması kapsamında, Buca Eğitim Fakültesi’nin Eğitim Bilimleri Bölümü’ne bağlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı’nda görev yapan öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuştur. Güvenirlik çalışmasında ise, araştırmayı yürüten iki ayrı araştırmacının, verileri belli temalar altında ne derece tutarlı kodladığına bakılmıştır. Sonuçta, araştırmacıların kodlamalarının önemli ölçüde örtüşme sağladığı görülmüştür.

İşlem Yolu

Araştırmaya ait veriler 2005-2006 akademik yılının bahar döneminde toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında, araştırma kapsamına giren okullardaki öğrencilere sosyometri testi uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasına ait nitel veriler ise araştırmacılar ve görüşme ilke ve teknikleri konusunda eğitim almış bir danışman adayı tarafından toplanmıştır. Örneklem grubuna giren her bir öğrenci ile bireysel görüşme yapılmıştır. Her bir öğrenci ile yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmanın birinci aşamasında, öğrencilerin sosyometri testinden aldıkları puanlar, onların akran kabulü düzeylerini belirlemek amacıyla, “Veri toplama araçları” bölümünde ayrıntısı ile açıklandığı şekilde değerlendirilmiş ve akranlarınca

kabul gören ve görmeyen öğrenciler belirlenerek araştırmanın ikinci aşamasına geçilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, görüşme sorularına öğrencilerin verdiği yanıtlar içerik analizi yöntemine göre değerlendirilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde yapılan temel işlem ise birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve şimşek, 2005). Bunun için öğrencilerin verdikleri yanıtlar, öncelikle görüşme formunda yer alan sorulara göre kodlanmıştır. İkinici aşamada, kodlanan veriler, bir araya getirilip incelenerek, kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalar bulunmuştur. Son olarak belirlenen kodlar ve temalar düzenlenerek tablolaştırılmış, akranları tarafından kabul gören ve görmeyen öğrencilere ait olmak üzere iki sütuna yerleştirilmiştir. Tablonun her bir satırında belli temalar ve kodlarda özetlenen verilerin frekansları sunulmuştur. Böylelikle iki ayrı ğrenci grubuna ait verilerin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Tablolarda verilen frekanslar, kişi sayıları olmayıp, temaları ifade etmektedir. Ayrıca ğrencilerin görüşme sorularına verdiği yanıtlardan bir bölümü doğrudan alıntılar yoluyla sunulmuştur. Doğrudan alıntılarda öğrencilerin sınıf düzeylerine ilişkin bilgiler S.D olarak kısaltılarak verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, akranları tarafından kabul gören ve görmeyen öğrencilerin akran ilişkilerine yönelik algıları, araştırmanın alt problemlerine göre yedi başlık altında sunulmuştur.

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen ğrencilerin Arkadaşlığı Başlatmak

Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin arkadaşlığı başlatmak konusundaki görüşleri, görüşmenin ilk sorusu olan “Kendine yeni bir arkadaş edinmek için hangi davranışları sergilersin?” sorusuna verdikleri yanıtla ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Öğrencilerin Arkadaşlığı Başlatmak ile İlgili Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler			Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		
		f			f
Aktif davranışlar sergilemek	Kendini tanıtmak	12	Aktif davranışlar sergilemek	Kendini tanıtmak	4
	Oyuna katılmaya çalışmak	6		Ad sormak	4
	Ad sormak	5		Oyun oynamak	4
	Yakın hissedilenle iletişim kurmak	4			
	Arkadaşlık teklif etmek	4			
	Sohbet etmek	2			
Olumlu kişisel tutum sergilemek	Olumlu yaklaşmak	5	Olumlu kişisel tutum sergilemek	Olumlu yaklaşmak	2
	Yakınlık göstermek	2		Yakınlık göstermek	2
	Saygı göstermek	2		Saygı göstermek	1
				Hoşgörülü olmak	
Aktif olmayan davranışlar sergilemek	Gözlem yapmak	8	Aktif olmayan davranışlar sergilemek	Gözlem yapmak	6

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin arkadaşlığı başlatmak ile ilgili görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, aktif davranışlar sergilemek, aktif olmayan davranışlar sergilemek ve olumlu kişisel tutum sergilemek olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrenciler arasında bu soruya, kendini tanıtmak ve ad sormak gibi aktif davranışlar sergilemekle ilgili verilen yanıtların frekansı 33, saygı göstermek ve yakınlık göstermek gibi olumlu kişisel tutum sergilemekle ilgili yanıtların frekansı 9, gözlem yapmak gibi aktif olmayan davranışlar sergilemekle ilgili yanıtların frekansı ise 8’dir. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“İlk önce tanışırım. Oyun oynamak istediğimi söyler ve arkadaş olabilir miyiz, diye sorarım.” (S.D: 5).

Kabul görmeyen öğrenciler arasında ise aktif davranışlar sergilemekle ilgili verilen yanıtların frekansı 12, aktif olmayan davranışlar sergilemekle ilgili yanıtların frekansı 7 ve olumlu kişisel tutum sergilemekle ilgili yanıtların frekansı 6’dır. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Adını sorarım. İyi arkadaş mısın, sorarım. Ona iyi olarak yaklaşırım.” (S.D : 5)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen Öğrencilerin Arkadaşlığı Sürdürmek Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin arkadaşlığı sürdürmek konusundaki görüşleri, görüşmenin “Bir arkadaşınla arkadaşlığını sürdürmek için hangi davranışları sergilersin?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin Arkadaşlığı Sürdürmek ile İlgili Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler			Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		
		f			f
Aktif davranışlar sergilemek	Paylaşmak	9	Aktif davranışlar sergilemek	Paylaşmak	4
	Yardım etmek	6		Oynamak	2
	Sır tutmak	2		İsteklerini yerine getirmek	2
	Oynamak	2		Hediye almak	1
	Yanında bulunmak	2			
Aktif olmayan davranışlar sergilemek	Kırmamaya özen göstermek	14	Aktif olmayan davranışlar sergilemek	Kırmamaya özen göstermek	4
Olumlu kişisel tutum sergilemek	Yakınlık göstermek	6	Olumlu kişisel tutum sergilemek	Olumlu yaklaşmak	12
	Dürüst olmak	2		İlgi göstermek	2
	Olumlu yaklaşmak	2			

Tablo 2’de görüleceği gibi, öğrencilerin arkadaşlığı sürdürmek ile ilgili görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, aktif davranışlar sergilemek, aktif olmayan davranışlar sergilemek ve olumlu kişisel tutum sergilemek olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrenciler arasında bu soruya, paylaşmak ve yardım etmek gibi aktif davranışlar sergilemekle ilgili verilen yanıtların sıklığı 21, kırmamaya özen göstermek gibi aktif olmayan davranışlar sergilemekle ilgili yanıtların sıklığı 14, yakınlık göstermek gibi olumlu kişisel tutum sergilemekle ilgili yanıtların sıklığı 10’dur. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Arkadaşımla duygu ve düşüncemi paylaşıyorum. Ona bir anne baba gibi yakın olurum. Onun kalbini kıracak, onu incitecek davranışlarda ve sözlerde bulunmam.” (S.D : 4)

Kabul görmeyen öğrencilerden 14’ü olumlu kişisel tutum sergilemek, 9’u aktif davranışlar sergilemek ve 4’ü aktif olmayan davranışlar sergilemek olarak tanımlanan yanıtlar vermişlerdir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir :

“İlk önce onun istediklerini yaparım. O da benim istediklerimi yaparsa ona iyi davranırım” (S.D : 5)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen Öğrencilerin Çatışma Çözümü Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin çatışma çözümü konusundaki görüşleri, görüşmenin “Bir arkadaşınla aranda bir sorun çıktığında hangi davranışları sergilersin?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3.

Öğrencilerin Çatışma Çözümü ile İlgili Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler		f	Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		f
Yapıcı / Olumlu	Hatalar üzerine konuşmak	12	Yapıcı / Olumlu	Hatalar üzerine konuşmak	6
	Özür dilemek	10		Özür dilemek	4
	Olumsuz duygularını söylemek	4		Barışmak	2
	Kırıcı söz söylemekten kaçınmak	2		Olumlu yaklaşmak	
	Karşısındakinin duygularını anlamak	2			
	Barışmak				
	Saygı göstermek				
			Yapıcı olmayan / Olumsuz	Küsmek	3
				Tehdit etmek	2
				Bağırarak	1
				Dövmek	1

Tablo 3’te görüldüğü gibi, öğrencilerin çatışma çözümü ile ilgili görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, yapıcı/olumlu yaklaşımlar ve yapıcı olmayan/olumsuz

yaklaşımlar olmak üzere iki kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerin tümü bu soruya, hatalar üzerine konuşmak ve özür dilemek gibi yapıcı/olumlu yaklaşımla yanıt vermişlerdir. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Ona kötü söz söylememeye çalışırım. Ondan özür dilerim, beni affetmesini ister, saygı duyulacak davranışlarda bulunurum. İkimizde de hata varsa ikimiz de özür dileriz, böylece arkadaşlığımızda sorun olmaz.” (S.D :4)

Kabul görmeyen öğrencilerden ise 18’i yapıcı / olumlu yaklaşım olarak değerlendirilen yanıtlar verirken, 7’si küsmek ve tehdit etmek gibi yapıcı olmayan / olumsuz olarak değerlendirilen yanıtlar vermişlerdir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“İlk önce kavga etmem. Karşıma alıp konuşurum. İkimizin hatalarını söylerim. İyi davranırsa o zaman barışıırım.” (SD : 5)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen Öğrencilerin Arkadaşlığı Bitirme Nedeni Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin arkadaşlığı bitirme nedeni konusundaki görüşleri, görüşmenin “Bir arkadaşlığı hangi sebeplerden bitirirsin?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.
Öğrencilerin Arkadaşlığı Bitirme Nedeni ile İlgili Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler		f	Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		f
Olumsuz davranışlar	Hoşa gitmeyen davranışlar	12	Olumsuz davranışlar	Dedikodu yapmak	6
sergilemek	sergilemek	8	sergilemek	Kavga etmek (vurmak vb.)	3
	Yalan söylemek	8		Kötü söz söylemek (küfür vb.)	2
	Kötü söz söylemek (küfür vb.)	4		Yalan söylemek	2
	Alay etmek	4		Alay etmek	2
	Sır saklamamak	2		Küsmek	
	Sözünde durmamak				
	Dedikodu yapmak				
			Diğer	İsteklerini yerine getirmemek	1

Tablo 4’te görüldüğü gibi, öğrencilerin arkadaşlığı bitirme nedeni ile ilgili görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, bir yanıt dışında olumsuz davranışlar sergilemek olarak adlandırılan tek başlık altında toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerin tümü bu soruya, hoşla gitmeyen davranışlar (arkadaşlarını rahatsız edecek şekilde fiziksel temasta bulunmak vb.) sergilemek ve yalan söylemek gibi olumsuz davranışlar sergilemekle ilgili yanıt vermiştir. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Ona verdiğim büyük bir sırrı başkalarına söylerse, bana çok büyük yalan söyler, kötü söz ve davranışlarda bulunursa.” (S.D: 4)

Kabul görmeyen öğrencilerden ise 19’u olumsuz davranışlar sergilemek ve 1’i isteklerini yerine getirmemek şeklinde yanıt vermiştir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Bana iyi davranmazsa, benim zıttıma giderse, benim arkamdan dedikodu yaparsa.” (SD: 5)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen Öğrencilerin İyi Bir Arkadaşın Özellikleri Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin iyi bir arkadaşın özelliklerine ilişkin görüşleri, görüşmenin “Sana göre iyi bir arkadaş nasıl olmalıdır?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.
Öğrencilerin İyi Bir Arkadaşın Özellikleri Hakkındaki Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler		f	Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		f
Kişisel özellikler	Saygılı	14	Kişisel özellikler	Dürüst	8
	Dürüst	10		Saygılı	4
	Uyumlu	8		İyimser	4
	Canayakın	6		Yardımsaver	2
	Sırdaş	6		Terbiyeli	2
	Paylaşımçı	6		Sevecen	2
	Terbiyeli	6		Güvenilir	2
	Sevecen	4		Sırdaş	2
	Hoşgörülü	2		Paylaşımçı	2
	Yardımcı	2		Uyumlu	2
Akademik Özellikler	Çalışkan	2	Akademik Özellikler	Çalışkan	2
				Diğer	İsteklerimi yapan

Tablo 5’te öğrencilerin iyi bir arkadaşın özelliğine yönelik algıları sunulmuştur. Öğrencilerin bu görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, kişisel özellikler, akademik özellikler ve diğer olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerden bu soruya, saygılı, drşt, uyumlu gibi kişisel özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 64, akademik özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 2’dir. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Cana yakın, sevecen, drşt, herkese karşı saygılı, herkesin duygu ve düşüncelerine saygılı kişidir.” (S.D: 4)

Kabul görmeyen öğrencilerden ise bu soruya kişisel özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 31, akademik özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 2 olup bir ğrenci bu soruya ‘isteklerimi yapan’ şeklinde yanıt vermiştir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Beni hiç satmayacak. Benimle hiç konuşmamazlık yapmayacak. Benimle ksp başkalarıyla konuşmayacak.” (S.D: 4)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen ğrencilerin Kabul Gören Akranların zellikleri Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin kabul gören akranlarının özelliklerine ilişkin görüşleri, görüşmenin “Sana göre arkadaşları tarafından sevilen ve aranılan çocuklar hangi özelliklere sahipler?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.
Öğrencilerin Kabul Gören Akranların Özellikleri Hakkındaki Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler			Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler		
		f			f
Kişisel Özellikler	Dürüst	10	Kişisel Özellikler	Uyumlu	16
	Sevecen	6		İyimser	3
	İyimser	6		Sakin	4
	Saygılı	4		Sevecen	2
	Terbiyeli	4		Saygılı	2
	Uyumlu	2		Adaletli	2
	Paylaşımçı	2			
	Sakin	2			
	Hoşgörülü	2			
	Sırdaş	2			
	Bilinçli	1			
	Mizah duygusuna sahip	1			
	Uygun problem çözme becerisine sahip	1			
Akademik Özellikler	Çalışkan	14	Akademik Özellikler	Çalışkan	6
	Okumayı seven	1			
Fiziksel Özellikler	Güzel / yakışıklı	2	Fiziksel Özellikler	Güzel / yakışıklı	2

Tablo 6’da öğrencilerin akranları tarafından kabul gören akran özelliklerine ilişkin algıları sunulmuştur. Öğrencilerin bu görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar, kişisel özellikler, akademik özellikler ve fiziksel özellikler olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerden bu soruya, dürüst ve sevecen gibi kişisel özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 43, akademik özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 15 ve fiziksel özelliklerle ilgili yanıt verenlerin sayısı 2’dir. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Canayakın, herkes tarafından sevilen, davranışları ve hareketlerinde ne yaptığını bilen, dürüst kişidir.” (S.D: 4)

Kabul görmeyen öğrencilerden ise 29’u bu soruya kişisel özellikler, 6’sı akademik özellikler ve 2’si de fiziksel özellikler ile ilgili yanıtlar vermişlerdir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“İyi kalpli olmalı, uysal olmalı. Bağırıp çağırılmamalı.” (S.D: 4)

Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen Öğrencilerin Kabul Görmeyen Akranların Özellikleri Konusunda Verdikleri Yanıtlar

Öğrencilerin kabul görmeyen akranlarının özelliklerine ilişkin görüşleri, görüşmenin “Sana göre arkadaşları tarafından kabul görmeyen çocuklar hangi özelliklere sahipler ?” sorusuna verdikleri yanıtlar ile elde edilmiş olup, elde edilen sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.
Öğrencilerin Kabul Görmeyen Akranların Özellikleri Hakkındaki Yanıtlarına İlişkin Temalar

Akranları Tarafından Kabul Gören Öğrenciler			Akranları Tarafından Kabul Görmeyen Öğrenciler			
		f			f	
Kişisel özellikler	Terbiyeli olmayan	20	Kişisel özellikler	Uyumsuz / geçimsiz	14	
	Uyumsuz / Geçimsiz	16		Terbiyeli olmayan	6	
	Kötü niyetli / ard niyetli	8		Kötü niyetli / ard niyetli	3	
	Saygısız	4		Bencil	2	
	Alay eden	2		Saygısız	2	
	İlgisiz	2		Sır tutmayan	2	
					Sözünde durmayan	
					Dedikodu yapan	
Akademik özellikler	Başarısız	4	Akademik özellikler	Başarısız	4	
				Ders dinlemeyen	4	
				Öğretmenle olumsuz ilişki kuran	1	

Öğrencilerin kabul görmeyen akranlarının özelliklerine ilişkin görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar kişisel özellikler ve akademik özellikler olmak üzere iki kategoride toplanmıştır. Akranları tarafından kabul gören öğrencilerden bu soruya, terbiyeli olmayan ve uyumsuz gibi kişisel özelliklerle yanıt verenlerin sayısı 52, akademik özelliklerle yanıt verenlerin sayısı 4’tür. Kabul gören bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Toplumdaki insanlara yeterli ilgi, sevgi, şefkat göstermiyor ve arkadaşlarının hoşuna gitmeyecek davranışlarda ve sözlerde bulunuyordur.” (S.D: 4)

Kabul görmeyen öğrencilerden ise 43’ü bu soruya kişisel ve 9’u akademik özelliklerle ilgili yanıt vermiştir. Kabul görmeyen bir öğrencinin bu soruya verdiği bir yanıt örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“Kötü kalpliler, çok küfür ederler. Hiç sır tutmazlar.” (S.D: 4)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın başlıca amacı akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algılarını akran kabulü perspektifinden incelemektir. Bu genel amaç çerçevesinde öğrencilerin arkadaşlığı başlatmak, sürdürmek, bitirmek, çatışma çözümü konusundaki becerileri ile iyi bir arkadaşta aradıkları özellikler, kabul gören ve görmeyen akranlarının özelliklerine dair görüşleri incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, öğrencilerin bir arkadaşlığı başlatmak için üç ayrı kategoride gruplandırılan becerileri sergilediğini göstermektedir. Bunlardan ilki, kendini tanıtmak ve adını sormak gibi aktif davranışlar sergilemek, ikincisi gözlem yapmayı içeren aktif olmayan davranışlar sergilemek ve son olarak yakınlık ve saygı göstermek gibi olumlu kişisel tutum sergilemektir. Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen öğrenci yanıtlarının frekansları arasında nicelik ve nitelik açısından farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Kabul gören öğrenciler arkadaşlığı başlatmakla ilgili hem daha çok sayıda beceriyi ifade etmişlerdir, hem de verdikleri yanıtlar arasında aktif davranışlar sergilemek olarak değerlendirilen becerileri, kabul görmeyen akranlarına göre daha sıklıkla ifade etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulguya benzer şekilde, Hopp (2004), çocukluk döneminde akranlarınca kabul görmeyen kişilerin, yetişkinlik yaşamlarında arkadaşlıkları başlatmak konusunda sorunlar yaşadıklarını bulmuştur. Oral (2007), akranlarınca daha çok tercih edilen 5. sınıf öğrencilerinin, akranlarınca tercih edilmeyenlere göre arkadaşlıkları daha kolay başlattıklarını bulmuştur. Kendini tanıtmak, konuşmak ve bir gruba katılmak gibi beceriler ilköğretim çağındaki çocukların sahip olması beklenen sosyal beceriler arasında kabul edilmektedir (Akkök, 1999; Bacanlı, 1999; Campbell ve Spipersitein, 1994). Araştırmadan elde edilen bulgular, akranları tarafından kabul gören çocukların daha gelişmiş sosyal becerilere sahip olduklarına dair yaygın görüşü destekler niteliktedir (Hatipoğlu-Sümer, 1999; Uz Baş, 2003).

Öğrencilerin arkadaşlığı sürdürmekle ilgili becerilerinin de arkadaşlığı başlatmakla ilgili beceriler gibi aktif ve aktif olmayan davranışlar sergilemek ile olumlu kişisel tutum sergilemek şeklinde üç grupta toplandığı görülmektedir. Paylaşmak ve oyun oynamak gibi davranışlar aktif davranışlar, kırmamaya özen göstermek aktif olmayan davranışlar ve dürüst olmak, olumlu yaklaşmak gibi tutumlar olumlu kişisel tutumlar olarak değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar iki öğrenci grubunun yanıtları arasında farklılıklar olduğunu düşündürmektedir. İki öğrenci grubu birçok kavramı ortak olarak ifade etse de, kabul gören öğrenciler, kabul görmeyenlere göre paylaşmak ve kırmamaya özen göstermek gibi aktif ve aktif olmayan davranışlar olarak tanımlanan becerileri daha sıklıkla ifade etmişlerdir. Kabul gören öğrencilerce ifade edilen yardım etme davranışı ise kabul görmeyen öğrencilerce hiç ifade edilmemiştir. Oysaki gerek paylaşma, gerekse başkalarına yardım etme becerisi çocukluk döneminde önemli sosyal beceriler olarak kabul edilmektedir (Akkök, 1999; Bacanlı, 1999). Araştırmadan elde edilen bu sonuca paralel olarak Hopp (2004), çocukluk döneminde akranlarınca kabul görmeyen kişilerin yetişkinlik yaşamlarına kadar uzanan süreçte arkadaşlıkları sürdürmekle ilgili sorunlar yaşadıklarını bildirmiştir.

Öğrencilerin çatışma çözümü ile ilgili görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar yapıcı / olumlu yaklaşımlar ve yapıcı olmayan / olumsuz yaklaşımlar olarak iki kategoride toplanmıştır. Hatalar üzerine konuşmak, özür dilemek gibi yaklaşımlar yapıcı / olumlu yaklaşımlar olarak değerlendirilirken, tehdit etmek ve dövmek gibi yaklaşımlar ise yapıcı olmayan / olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar iki öğrenci grubunun bu soruya verdikleri yanıtlar arasında farklılıklar olduğunu düşündürmektedir. Öyle ki, akranları tarafından kabul gören öğrencilerin verdikleri yanıtların tümü olumlu olarak değerlendirilirken, kabul görmeyen öğrenciler arasında tehdit etmek, bağırarak, dövmek gibi olumsuz yaklaşımlar yer almıştır. Bu sonuçlara dayanarak kabul gören akranların problem durumlarıyla ve stresle başa çıkmak konusunda daha yeterli sosyal becerilere sahip olduğu söylenebilir. Başkalarının duygularını anlamak, kavga etmekten kaçınmak ve özür dilemek çocukluk döneminde gerek problem durumlarıyla başa çıkmak gerekse duygusal beceriler anlamında değerli sosyal beceriler olarak kabul edilmektedir (Akkök, 1999; Bacanlı, 1999). Diğer taraftan kabul görmeyen akranların verdikleri bağırarak, dövmek ve tehdit etmek gibi yanıtlar saldırgan tutumla ilişkili davranışlar olarak görülmektedir. Reddedilen çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar reddedilme ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Bu anlamda elde edilen bu bulgu da ilgili literatürü destekler niteliktedir (Gifford-Smith ve Brownel, 2003).

Araştırmadan elde edilen bulgular, bir arkadaşlığı sonlandırmanın en önemli nedenlerinin, arkadaşların hoşça gitmeyen davranışlar sergilemesi, yalan söylemesi, alay etmesi gibi davranışlar olduğunu göstermektedir. Her iki grup öğrencinin bu soruya verdikleri yanıtlar arasında birçok benzerlik olmakla beraber, kabul gören akranlarca en sık ifade edilen hoşça gitmeyen davranışlar sergilemek yanıtı, kabul görmeyen öğrencilerce bir yanıt olarak hiç verilmemiştir. Ortaya çıkan bu farklılık, kabul görmeyen öğrencilerin bu davranışları sergilemeye, diğer çocuklara göre daha çok aday olmaları ve dolayısıyla bu davranışların neden olduğu sonuçlar konusunda daha az farkındalıkları olması düşüncesiyle açıklanmaya çalışılabilir.

Araştırmanın iyi bir arkadaşın özelliklerini ele alan alt problemine ilişkin sonuçlar, öğrencilerin iyi bir arkadaşta dürüstlük, sevecenlik gibi özellikle olumlu kişisel özellikler aradıklarını göstermektedir. Öğrencilerin yanıtları, akademik ve fiziksel özelliklerin, iyi bir arkadaşta aranılan özellikler arasında önemli bir yeri olmadığını düşündürmektedir. Kabul gören ve görmeyen öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu nedenle, araştırmadan elde edilen bu bulgu, akranlarınca kabul gören ve görmeyen öğrencilerin iyi bir arkadaştan beklentilerinin ortak olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin, akranlarınca kabul gören arkadaşlarının özelliklerini, kişisel, akademik ve fiziksel olmak üzere üç özellik grubunda açıkladığını göstermektedir. Dürüstlük, sevecenlik ve iyimserlik gibi kişisel özelliklerin akademik ve fiziksel özelliklere göre daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla beraber, özellikle kabul gören öğrenciler, akademik özellikleri de kabul görmenin ölçütü olarak sıkça ifade etmişlerdir. Çocukların sosyal becerileri ile ilgili yapılan araştırmalar da sosyal beceriler ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Uz-Baş, 2003; Campbell ve Sperstein, 1994).

Kabul görmeyen akran özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular, her iki öğrenci grubu için benzerlik göstermektedir. Buna göre, özellikle terbiyeli olmamak (ağzı bozuk olmak vb.) ve uyumsuzluk gibi kişisel özellikler ve bunun yanında arkadaşlarının akademik özelliklerinin öğrencilerin akranları tarafından kabul görmelerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Öğrencilerin, sınıf arkadaşlarının akademik yeterliklerine yönelik algıları ile sınıf arkadaşlarından hoşlanmalarının bağlantılı olduğu, Hughes ve Zhang (2007) tarafından yapılan yeni bir çalışmada da bildirilmektedir. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin, sınıf arkadaşlarının akademik yeterliklerine yönelik algılarının, onların algılanan bilişsel yeterlik, akran kabulü ve katılımı üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmada, akademik yetenekleri daha yetersiz olan öğrencilerin, akranları tarafından daha az kabul gördüğü bulunmuştur.

Sonuç olarak, araştırmadan elde edilen bulgular ilgili alanyazını destekleyecek şekilde, ilköğretim döneminde, akranları tarafından kabul gören ve görmeyen çocukların akran ilişkilerini algılayışları ve sahip oldukları sosyal beceriler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları, akranları tarafından kabul gören öğrencilerin, kabul görmeyen akranlarına göre daha yeterli sosyal becerilere sahip olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma sonucunda arkadaşları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algıları ile ilgili olarak önemli bilgiler edinilmiş olmasına rağmen araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırmaya katılan öğrenciler düşük sosyo-ekonomik düzeyden seçilmiştir. Sosyal beceriler ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişki düşünüldüğünde, araştırma sonuçları değerlendirilirken ve genellemeler yapılırken bu sınırlılığın farkında olunması gerekmektedir. Araştırmanın ikinci sınırlılığı örnekleme oluşturan öğrenci sayısıdır. Her ne kadar nitel araştırmalarda geniş örneklemlere ulaşmak güç kabul edilse de araştırmadan elde edilen sonuçlar yorumlanırken, verilerin sınırlı sayıdaki örnekleme dayalı olduğu dikkate alınmalıdır. Araştırmada, akranlarınca kabul gören ve görmeyen öğrencilerin, sosyometri testinden alınan toplam puanlara göre belirlenmesi araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Yapılacak benzer çalışmalarda, sosyometrik statülerin oluşturulması ve karşılaştırmaların belli sosyometrik statüler arasında yapılmasının bu sınırlılığı gidereceği söylenebilir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise araştırmaya ait verilerin tek bir yöntemle elde edilmiş olmasıdır. Bu durum nitel araştırmalarda geçerlik sorununu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla araştırmanın sonuçları değerlendirilirken bu koşul da göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmadan elde edilen bilgiler ışığında okul psikolojik danışmanları, sınıf öğretmenleri ve sonraki araştırmalara yönelik bir dizi öneride bulunulabilir. Çocukların akran ilişkilerinin ve sosyal becerilerinin gelişimi ilköğretim okullarında görev yapan psikolojik danışmanların önemli sorumlulukları arasındadır. Çocukların sahip oldukları sosyal beceriler onların akran ilişkileri, okul uyumu ve hatta akademik başarıları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu nedenle, danışmanların akranlarınca kabul görmeyen öğrencileri tanıma, bu öğrencilerin sınıf ortamında yaşadıkları güçlükleri belirleme ve yeterli sosyal becerileri kazanmalarını sağlamaya yönelik uygun müdahale yaklaşımlarını sergilemeleri gerekmektedir. Bu müdahale yaklaşımları arasında öğrencilerin sosyal becerilerini, çatışma çözümü ve öfke yönetimi becerilerini geliştirmeye yönelik grupla danışma ve grup rehberliği uygulamaları sayılabilir.

Okullar arkadaşlık ilişkilerinin olduğu ve şekillendiği en önemli sosyal kurumlardan birisidir. Sınıf öğretmenleri, sınıf ortamında öğrencileri gözlemek bakımından oldukça avantajlı bir konuma sahiptirler. Öğretmenler bazı sosyal becerileri öğretmek suretiyle, arkadaşları arasında popüler olmayan ve reddedilen çocukların arkadaşları tarafından hoş karşılanmasına yardımcı olabilir. Öğretmenlerin kazandırabileceği beceriler arasında kurulmuş bir oyuna çocuğun başarılı bir şekilde katılımının sağlanması, çocuk tarafından diğer arkadaşların oyuna girişinin kabulünün sağlanması, sözel becerilerinin geliştirilmesi, arkadaşlarına yönelik olumlu duygularını ifade etmesi yer almaktadır (Yanghee, 2003).

Öğretmenlerin agresif davranışları nedeniyle reddedilen çocuklara okul psikolojik danışmanları ile iş birliği yaparak olumlu çatışma çözme becerilerini öğretebilmeleri oldukça önemlidir. Grup içi tartışmalar, kukla gösterileri, rol yapma, çocuk edebiyatından ilgili hikâyeler okuma öğrencilerin öfke ile başa çıkmalarında alternatif yollar üretmelerine yardımcı olabilir (Yanghee, 2003). Diğer taraftan reddedilen öğrencilerin agresif davranışları, antisosyal kişilik bozukluğunun ya da diğer dışsallaştırılmış problem davranışların bir yordayıcısı olabilir (Pellegrini ve Glickman, 1990). Bu nedenle de okul psikolojik danışmanlarının tanı kriterleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve gerekli durumlarda gereksinim duyan çocukları çocuk ergen psikiyatrisine yönlendirebilmeleri oldukça önemlidir.

Son olarak ileride yapılacak araştırmalarda, bilgi kaynağı olarak akranlar yanında öğretmenlere başvurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında, nitel veri toplama araçları ile birlikte nicel veri toplama araçlarının kullanılacağı yeni araştırmaların planlanması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi: Öğretmen el kitabı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Alpa-Bilbay, A. (1999). *Effectiveness of a social skills training program to enhance the peer relations of low*
- Accepted Fourth Grade Children*. Unpublished master's thesis, Boğaziçi University, İstanbul.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Bullock, J.R. (1998). Encouraging the development of social competence in young children. *Early Child Development and Care*, 37,47–54.
- Butler, J.C., Doherty, M.S., ve Potter, R.M. (2007). Social antecedents and consequences of interpersonal rejection sensitivity. *Personality & Individual Differences*, 43, 1376–1385.
- Campbell, P. ve Siperstein, G. N. (1994). *Improving social competence*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Crick, N. R. ve Ladd, G. W. (1993). Children's perceptions of their peer experiences: attributions, loneliness, social anxiety, and social avoidance. *Developmental Psychology*, 29, 2, 244–254.
- Eliot, S.N., Sheridan, S. M. ve Gresham, F.M. (1989). Assessing and treating social skills deficits: A case of study for the scientist-practitioner. *Journal of School Psychology*, 27, 197–222.
- Gifford-Smith, M.E. ve Brownell, C.A. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235–284.
- Gresham, F.M. ve Stuart, D. (1992). Stability of sociometric assessment : Implications for uses as selection and outcome measures in social skills training. *Journal of School Psychology*, 30, 223–231.
- Hatipoğlu-Sümer, Z. (1999). *The effect of social skills training on perceived dimensions of social skills and sociometric status of primary school students*. Unpublished doctoral thesis, The Middle East Technical University, Ankara.
- Hopp, J.A. (2004). *Recollections of adults who self-identify as having experienced peer rejection in childhood*. Unpublished master's thesis, Siena Heights University, Michigan.
- Hughes, J.N. ve Zhang, D. (2007). Effects of the structure of classmates' perceptions of peers' academic

- abilities on children's perceived cognitive competence, peer acceptance, and engagement. *Contemporary Educational Psychology*, 32, 3, 400–419.
- Hymel, S. (1983). Preschool children's peer relations : Issues in sociometric assessment. *Merrill-Palmer Quarterly*, 29, 237–260.
- Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2008). Sociometric status and life satisfaction among turkish elementary school students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 69–82.
- Kılıççı, Y. (1989). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Newcomb, A.F., Bukowski, W. M. ve Pattee, L. (1993). Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 113, 99–128.
- Pellegrini, A. D., ve Glickman, C. D. (1990). Measuring kindergartners' social competence. *Young Children*, 45(4), 40-44.
- Oral, V. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarına ilişkin düşüncelerinin sosyometrik statü ve akademik başarı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Rabiner, D. L. Keane, S. P. ve MacKinnon-Lewis, C. (1993). Children's Beliefs about familiar and unfamiliar peers in relation to their sociometric status. *Developmental Psychology*, 29, 2, 236–243.
- Rogers, D.L. ve Ross, D. D. (1986) Encouraging positive social interaction among young children. *Young Children*, 41(3), 12–17.
- Rubin, R. M. (2007). *Children's beliefs about peer relations: links to peer acceptance, depression, aggression and the beliefs of parents and teachers*. Unpublished doctoral dissertation, university of delaware, Delaware.
- Tarhan, N. (1996). *The relationships of sociometric status, sex, academic achievement, school type and*

- grade level with loneliness levels of secondary school students*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Uz Baş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda okuyan öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler AD, İzmir.
- Verschueren, K. ve Marcoen, A. (2002). Perceptions of self and relationship with parents in aggressive and nonaggressive rejected children. *Journal of School Psychology, 40, 6*, 501–522.
- Walker, H. M. ve McConnell, S. R. (1995). *Walker-McConnell scale of social competence and school adjustment: Elementary version*. London: Singular Publishing Group.
- Yanghee, A. K. (2003). Necessary social skills related to peer acceptance. *Childhood Education, 79*, 234-238.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Summary

INVESTIGATING OF PEER-ACCEPTED AND NON-ACCEPTED ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS ABOUT PEER RELATIONS

Aslı UZ BAŞ*

Diğdem Müge SİYEZ*

Introduction:

Social relations have an important place in human life. Especially peer relations are important aspects of childhood and adolescent period. Peer relations enable children to learn many social skills such as assertiveness, conflict solution, anger management, etc. On the other hand children's self perception is affected by peer feedback. In this period peer acceptance is related to children's social skills. Previous studies showed that being accepted their peers in childhood associated with children's later social adjustment. One of the most applied methods related to social skills assessment is sociometric technique. Sociometric measures are generally based on peer nominations method.

The purpose of the present study is to investigate of 4th and 5th grade students' perceptions about peer relations according to peer acceptance and non-acceptance. Research question is that "What are the peer- accepted and non-accepted children's perceptions about peer relations?"

Method:

The participants in this study were selected from a group of 270 4th and 5th grade children who filled out a sociometric instrument. In the first phase of the study, a peer nomination procedure was used. The participants were asked to name three children they liked to play with the most (positive nomination) and three they liked to play with the least (negative nomination). Nominations were then summed,

Address for correspondence: *Öğr. Gör. Dr, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., asli.uzbas@deu.edu.tr

and these total scores used to determine accepted and non accepted children. At the end of the study, 22 children were assigned to “accepted children” category, and 22 children were assigned to “non-accepted children” category. In the second phase of study, interview-based qualitative research design was utilized in order to investigate of children’s perceptions about peer relations. Structured interview form comprised seven questions. First four questions were aimed to obtain opinions of students about starting a friendship, maintaining a friendship, terminating a friendship and conflict management. Another three questions aimed to get students’ opinions about characteristics of favorite friends, and accepted and non-accepted peers. A content analysis was used during the data analysis.

Results:

Results showed that accepted and non-accepted students’ answers to interview questions were categorized under similar themes. Accepted and non-accepted students reported three ways of starting a friendship. These are displaying active behaviors such as introducing oneself, displaying non-active behaviors such as observing, and exhibiting positive attitude. Similarly, both groups of students reported three ways of maintaining friendships. These are displaying active behaviors such as sharing, displaying non-active behaviors such as being honest, and exhibiting positive attitude. The students categorized the characteristics of accepted peers into three category. These are personal characteristics such as optimism, academical characteristics such as assiduity, and physical characteristics such as beauty. The students categorized the characteristics of non-accepted peers into two category. These are personal characteristics such as maladjustment, and academical characteristics such as laziness. On the other hand, some differences were observed in the frequencies and the contents of the results of the two groups of students. Accepted students reported more various answers to the first two questions which asked the ways of starting a friendship and the ways of maintaining a friendship than their non-accepted peers. Additionally, despite accepted children reported only constructive / positive ways of conflict management, non-accepted children reported both constructive / positive and non-constructive / negative ways of conflict management such as sulking and threatening. These findings indicated that children who were accepted by their peers tend to demonstrate more competent behaviors in starting and maintaining friends and conflict solution, than children who were non-accepted by their peers. At the same time accepted children’s perceptions about the characteristics of favorite friends were differentiated from their non-accepted peers.

Accepted children defined more detailed characteristics of favorite children than their non-accepted peers.

Discussion and Conclusions

This study provided information about peer-accepted and non-accepted elementary school students' perceptions about peer relations. The findings indicated that peer-accepted and non-accepted elementary school students' perceptions about peer relations were similar in terms of categories. On the other hand, peer-accepted and non-accepted students' answers were differentiated in terms of the frequencies and the contents of the answers. These differences implied that students who were accepted by their friends tend to give more acceptable answers to some questions their non-accepted peers. It was speculated that accepted students have more competent social skills than their non-accepted peers. These results are consistent with the findings of some earlier studies conducted in Turkey and in other countries (Hopp, 2004). Oral (2007) for instance, indicated that peer-accepted students were able to easily start new friendships than their non-accepted peers. Findings regarding conflict solution demonstrated differences between peer-accepted and non-accepted students' answers. While peer-accepted students reported only the constructive / positive ways of conflict management, non-accepted students also reported non-constructive / negative ways of conflict management such as sulking and threatening. This finding was also similar the findings of the earlier studies which indicated that rejection by their peers were associated with aggressive behaviors in childhood (Gifford-Smith & Brownell, 2003). Additionally, accepted children's perceptions about the characteristics of favorite friends were differentiated from their non-accepted peers. Accepted children defined more detailed characteristics of favorite children than their non-accepted peers. In conclusion, the findings were generally consistent with the literature and the study highlighted the importance of acceptance by their peers in elementary school years.

The findings of the present study may provide some valuable information to school counselors and teachers for understanding the importance of peer relations, and may help them to effectively intervene in peer relationship difficulties. Based on the findings of the study, some recommendations could be made for school counselors, teachers and the future researchers. First, teachers and school counselors needed to implement prevention and intervention strategies for students who are experiencing peer relationship difficulties. Applying group counseling and group

guidance activities such as social skills training and conflict management were some of the major intervention strategies for non-accepted students. Also, future research should be taken into account the limitations of the study. Future research using different information sources such as teachers and different methods could expand the findings.